

Article.

In this article the author explores urgent problems concerning the economy crime in Ukraine and all over the world. The author proves that the issue of economy crimes is a multilateral problem which is tightly connected with study of many other kinds of crime. Besides, criminogenic factors promoting transnational crime in economy field are analyzed.

Keywords: crime, economy crime, transnational economy crime, criminal organization, fight against crime.

УДК 343.9

М.М. Гуменюк

кандидат юридичних наук

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 446 «ПІРАТСТВО»
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

На сучасному етапі піратство досить активно набуває ознак загрози не тільки морському судноплавству, а й міжнародній торгівлі, перетворюючись на високоприбутковий кримінальний бізнес. Реагуючи на піратську активність, світова спільнота шукає шляхи протидії цій загрозі міжнародній безпеці. Ініціюється створення міжнародних антипіратських морських сил, налагодження обміну розвідувальними даними, перекриття фінансових ресурсів піратів, а також розроблення правових механізмів протидії піратству як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Метою статті є здійснення аналізу вітчизняного кримінального законодавства в сфері протидії морському піратству шляхом виявлення прогалин та формування пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у зазначеній сфері.

На жаль, проблема кримінально-правової характеристики піратства, як суспільно небезпечного діяння на сьогодні досліджена недостатньо. У теорії кримінального права існують лише кілька досліджень з зазначеної

проблематики, проте вони здійснені до прийняття чинного КК України. Після 2001 року проблему кримінально-правової характеристики піратства, етапів його виникнення і поширення, а також протидії зазначеному суспільно-небезпечному діянню вивчали: М. Акімов, О. Бантишев, М. Будаков, І. Васильєв, М. Гуцало, В. Ємельянов, В. Захаров, В. Зінчук, А. Лаврик, О. Пилявець, Г. Потапчук, Г. Серeda, С. Соколюк та інші.

Мета статті зумовлює необхідність вирішення завдань, які направлені на виявлення прогалин у вітчизняному законодавстві, спрямованому на протидію піратству та формулювання пропозицій, щодо вдосконалення чинної норми національного законодавства України, яка встановлює кримінальну відповідальність за піратство.

Виклад основного матеріалу. Ведучи мову про кримінально-правовий аналіз вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за піратство, вважаємо, що особливу увагу слід приділити розгляду об'єктивної сторони зазначеного злочину, оскільки саме вона визначає форми вчинення цього суспільно небезпечного діяння. Що стосується вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність, то об'єктивна сторона піратства відповідно до ст. 446 КК України може бути виражена в чотирьох формах:

1. Використання з метою одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди озброєного чи неозброєного судна для захоплення іншого морського чи річкового судна.
2. Застосування насильства щодо екіпажу чи пасажирів такого судна.
3. Пограбування екіпажу чи пасажирів такого судна.
4. Вчинення ворожих дій щодо екіпажу чи пасажирів такого судна [1].

Так, піратство виражається у використанні озброєного чи неозброєного судна, під яким слід розуміти будь-яке судно, що знаходиться в приватній власності, яке може бути зареєстроване у відповідному порядку, мати всі необхідні розпізнавальні знаки, але водночас не мати відповідного правового зв'язку з адміністрацією порту будь-якої держави.

Під озброєністю в юридичній літературі розуміють наявність в

особи предметів матеріального характеру, які за своїми тактико-технічними характеристиками належать до зброї та в будь-який момент можуть бути нею використані. Так, досліджуючи поняття озброєності, М.І. Хавронюк зазначає, що «Банда вважається озброєною, якщо у неї на озброєнні знаходиться хоча б один екземпляр зброї придатний для ураження живої цілі» [2, с. 70]. У Великому енциклопедичному юридичному словнику визначається, що зброєю є певні пристрої і засоби, які застосовуються у збройній боротьбі для нападу (наступу) або захисту (оборони) з метою ураження або знищення противника [3, с. 295].

Проте, вважаємо, що на сучасному етапі розвитку науки криміналістики віднесення предметів матеріального світу до категорії зброї може відбуватися лише за наявності певних критеріїв, зокрема, їх спеціального призначення, а саме: конструктивно-технічної можливості ураження живої цілі або будь-яких інших предметів шляхом завдання їм певних пошкоджень, а також існування чітко встановленого законодавством режиму зберігання, носіння, використання і застосування зброї. Таким чином, під озброєністю особи, яка виявила намір вчинити суспільно небезпечні дії, передбачені ст. 446 «Піратство» КК України, слід вважати наявність у неї речей матеріального світу, які належать до зброї (ножі, мачете, кинджали, нунчаки, телескопічні металеві кийки, арбалети, луки, стрілецька вогнепальна зброя тощо), та демонстрацію наміру її застосування.

Аналізуючи сучасний стан практики правоохоронної діяльності, доходимо висновку, що на сьогодні в нашій державі нагальним питанням є віднесенням окремих предметів матеріального світу до категорії зброї. У зв'язку з цим вбачається необхідним розроблення та прийняття Закону України «Про зброю», що повною мірою усуне існуючі проблеми в зазначеній сфері. Адже на сучасному етапі суспільні відносини, які виникають у сфері володіння, користування та застосування зброї, потребують досить суттєвого нормативного врегулювання, враховуючи їхню специфічність та підвищену суспільну небезпечність.

Що ж стосується озброєного судна, то ним є таке судно, на яке встановлено палубне озброєння (кулемети, міномети, гармати, ракетні

установки класу «земля-земля», гранатомети чи стаціонарні ракетно-зенітні комплекси) чи знаряддя для здійснення незаконного проникнення на інше судно або ж відсутнє як таке, проте особи, у розпорядженні яких знаходиться таке судно, є озброєними і проявили намір вчинити будь-яку з дій, визначених у ст. 101 Конвенції ООН з морського права, як піратське, тобто:

а) будь-який неправомірний акт насильства, затримання або будь-який грабіж, вчинений з особистими цілями екіпажем або пасажирями будь-якого приватного судна або приватного літального апарата й спрямований:

- 1) у відкритому морі проти іншого судна або літального апарата або проти осіб або майна, що перебувають на їхньому борту;
- 2) проти якого-небудь судна або літального апарата, осіб або майна в місці поза юрисдикцією якої-небудь держави;

б) будь-який акт добровільної участі у використанні будь-якого судна або літального апарата, зроблений зі знанням обставин, у силу яких судно або літальний апарат є піратським судном або літальним апаратом;

в) будь-яке діяння, що є підбурюванням або свідомим сприянням здійсненню діяння, передбаченого в підпункті «а» або «б» [4].

Проте, виходячи із законів формальної логіки та сучасної практики протидії піратству, пропонуємо вилучити із ст. 446 «Піратство» КК України слова «озброєного чи неозброєного», як такі, що характеризують знаряддя вчинення зазначеного злочину. Аргументується така пропозиція тим, що третього виду судна, наприклад «наполовину озброєного» чи «недоозброєного», у природі бути не може. Отже, використання судна для вчинення піратського нападу вже є ознакою вчинення дій, визначених у вітчизняному законодавстві про кримінальну відповідальність, як піратські.

Також необхідно зазначити, що, враховуючи положення ст. 101 Конвенції ООН з морського права та розвиток технічного прогресу у сфері транспорту, припускаємо можливість використання для вчинення піратського нападу не тільки судна, а й будь-якого літального апарату (гелікоптера, планера, екраноплана, літака з можливістю вертикального зльоту і приземлення, гідролітака, повітряної кулі тощо), який можна

використовувати при вчиненні піратського нападу. Тому з метою вдосконалення вітчизняного законодавства з протидії піратству і приведення його у відповідність до сучасних вимог вважаємо за необхідне запропонувати внесення змін до ч. 1 ст. 446 «Піратство» КК України шляхом вилучення із зазначеної кримінально-правової норми слів «озброєного чи неозброєного» та доповнення диспозиції цієї статті словосполученням «літального апарату».

Продовжуючи характеристику об'єктивної сторони піратства, слід зазначити й те, що це суспільно небезпечне діяння в більшості випадків вчинюється шляхом захоплення судна. У теорії кримінального права під захопленням транспортного засобу прийнято розуміти саме протиправне заволодіння транспортним засобом будь-якою особою чи будь-якими особами із застосуванням насильства чи погроз для здійснення поїздки на ньому, зміни напрямку руху, його привласнення тощо. Закінченим цей злочин визнається з урахуванням виду транспорту. Так, угон повітряного судна буде закінченим після заволодіння ним, запуску двигунів і початку руху. Якщо угон здійснюють члени екіпажу під час польоту, то закінченим злочин буде з моменту відхилення від маршруту або відмови виконувати вказівки осіб, які керують польотом. За певною аналогією також вирішуються питання й щодо захоплення залізничного чи водного транспорту [5, с. 56].

Під захопленням морського чи річкового судна при вчиненні злочину, передбаченого ст. 446 «Піратство» КК України, слід розуміти дії, спрямовані на незаконне самовільне проникнення і примусове встановлення фактичного, повного або часткового контролю над судном, що є достатнім для подальшого розпорядження його долею. Захоплення судна характеризується тим, що особи, які повинні і мають право здійснювати управління ним, не допускаються до нього або виганяються, або ж відсторонюються від керування чи керують судном під примусом. Таким чином, захоплення судна вважається закінченим з моменту отримання можливості особи керування судном, приведення його в рух, визначення маршруту його слідування чи зупинення.

Ще однією формою вираження об'єктивної сторони злочину,

передбаченого ст. 446 «Піратство» КК України, є застосування насильства щодо екіпажу чи пасажирів судна. У теорії кримінального права під насильством розуміється зовнішній з боку інших осіб, умисний та протиправний вплив на людину (або групу людей), який здійснюється всупереч чи проти її волі і здатний спричинити їй органічну, фізіологічну або психологічну травму і обмежити свободу її волевиявлення або дій [6, с. 22].

Отже, насильство може являти собою, з одного боку, протиправний і негативний вплив на тіло людини із заподіянням йому певної шкоди, з другого – на психічний стан особи. Виходячи з цього, у теорії кримінального права прийнято розрізняти фізичне та психічне насильство.

Що стосується пограбування під час вчинення піратського нападу, то ним, на нашу думку, є відкрите викрадення майна, що знаходиться на борту іншого судна, чи заволодіння ним із застосуванням чи погрозою застосування насильства. Тобто, пограбування здійснюється в присутності інших осіб (екіпажу чи пасажирів судна), які розуміють протиправний характер дій винного, а злочинець усвідомлює цю обставину та завдяки застосуванню насильства чи погрозі його застосування не розраховує на будь-яку протидію вчинюваному ним діянню. Предметом такого викрадення може бути вантаж, обладнання судна (радіостанції, ехолоти, GPS-навігатори тощо), майно, що належить екіпажу чи пасажирам судна (гроші, цінності, особисті речі тощо).

Поняттям «інші ворожі дії щодо екіпажу чи пасажирів морського чи річкового судна» охоплюються такі діяння як обстріл, підпалювання, затоплення, садіння на міліну, руйнування судна іншим чином, знищення або пошкодження навігаційного обладнання, засобів зв'язку та управління судном, встановлення на судні пристроїв, які можуть знищити судно, завдати йому чи його вантажу шкоди або створити загрозу безпеці плавання цього судна, незаконне позбавлення волі членів екіпажу чи пасажирів, захоплення і тримання їх як заручників, здійснення контролю над судном шляхом залякування, створення загрози безпечному плаванню шляхом повідомлення завідомо недостовірних відомостей [7, с. 195-196].

Формулювання «інші ворожі дії» у диспозиції ст. 446 КК України, на нашу думку, є дещо некоректним, адже за своєю природою таке злочинне діяння як піратство не має ворожого характеру, оскільки пірати здійснюють свої напади у більшості випадків з корисливою метою – задля фінансового збагачення, отримання суспільних благ тощо. Обґрунтовується це тим, що піратство – це морський розбій, промисел, заняття [8, с. 134]. Відтак, можна говорити про матеріальний, корисливий зміст суб'єктивної сторони піратства, що здійснюється завдяки вчиненню злочинних дій. Інколи морські грабіжники вчинюють напади на судна, з так званою «терористичною метою» [9, с. 85-86], але це також здійснюється виключно з потребою фінансового забезпечення свого існування або «на замовлення» терористичних організацій чи рухів.

Слід звернути увагу на те, що крім піратства існує ще одна форма морського розбою – каперство, тобто напад озброєних приватних суден (інколи суден торгового флоту) воюючої держави з дозволу свого уряду на судна ворожої держави чи нейтральних країн з метою їх захоплення чи потоплення [10, с. 126]. Таким чином, слід відрізнити дії каперів від піратських, насамперед виходячи з мети, якою керуються морські розбійники: у піратів – це здебільшого матеріальна основа, збагачення; у каперів – насамперед виконання політичного «замовлення» із заподіяння матеріальної шкоди недружнім державам шляхом захоплення чи потоплення їхніх кораблів [11, с. 69-70]. Тому, вважаємо, слід наголосити на необхідності чітко відрізнити піратство від каперства – вчинення ворожих дій на морі з метою спричинення шкоди воюючій чи нейтральній державі під час війни, яка, за певних обставин, може бути кваліфіковано за ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни» КК України.

Говорячи про об'єктивну сторону піратства, необхідно також зазначити, що обов'язкова ознака цього суспільно небезпечного діяння – місце його вчинення, яке є однією із основних розмежувальних ознак між піратством та грабежем, розбоєм, бандитизмом, захопленням заручників, угоном або захопленням річкового чи морського судна. Адже піратство може бути вчинене лише у відкритому морі або в іншому місці за межами

юрисдикції будь-якої держави [12, с. 1015], оскільки напади на судна в межах територіального моря міжнародно-правові норми до піратства не відносять. У такому разі не має правового значення той факт, що територія судна, яке знаходиться у відкритому морі, де-юре прирівнюється до території держави якій воно належить, оскільки піратські дії завжди починаються у відкритих водах, а закінчуватися можуть, у деяких випадках, у водах конкретної держави, куди судно вже переганяють пірати [13, с. 85]. Слід також зауважити, що при захопленні судна в територіальних водах певної держави вчинені дії мають кваліфікуватися за її національним законодавством про кримінальну відповідальність відповідно до конкретних обставин справи як бандитизм, грабіж, розбій чи умисне знищення майна тощо [7, с. 829]. Вважаємо, що зазначену точку зору обов'язково слід ураховувати при розгляді питань стосовно кваліфікації нападів піратів на острови чи прибережні території.

Що ж стосується відсутності в диспозиції ч. 1 ст. 446 «Піратство» КК України вказівки на таку ознаку піратства, як місце його вчинення, то вважаємо, що це є певного роду пробілом вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність. Оскільки, виходячи з проведеного аналізу міжнародних правових норм у сфері протидії піратству, судно під час здійснення піратського нападу на нього повинно обов'язково знаходитися за межами територіальної юрисдикції будь-якої держави.

На основі викладеного вище та задля покращання кримінально-правової протидії піратству пропонується доповнити зміст ч. 1 ст. 446 КК України словосполученням «за межами територіального моря будь-якої держави чи повітряного простору над ним» [13, с. 89-90] з метою чіткого визначення місця вчинення цього злочину у вітчизняному законодавстві про кримінальну відповідальність та приведення зазначеної норми КК України у відповідність до тих міжнародних нормативно-правових актів, які були ратифіковані нашою державою з метою протидії поширенню піратства.

Говорячи про предмет злочину, передбаченого ст. 446 «Піратство» КК України, вважаємо, що під ним слід розуміти судно, яким є морський чи річковий транспортний засіб будь-якого типу, не закріплений постійно

на морському (річковому) дні, включаючи підводні апарати та інші плаваючі засоби. Це може бути не тільки судно торговельного флоту, а й судно спеціальної державної служби (митної, прикордонної, санітарної тощо) або плаваюча споруда, що використовується для морського промислу, розвідки і добування корисних копалин, рятування людей, захисту моря від забруднення, буксирування, проведення гідротехнічних робіт, для наукових, навчальних, спортивних чи інших цілей, не пов'язаних безпосередньо з перевезенням пасажирів і вантажів, зокрема й маломірне судно (катер, човен, яхта).

Під час вчинення дій, передбачених диспозицією ст. 446 «Піратство» КК України, злочинець здійснює неправомірний вплив на морське чи річкове судно, створюючи таким чином загрозу безпеці міжнародного судноплавства, посягає на життя, здоров'я, волю та гідність екіпажу та пасажирів цього судна, приватну, колективну чи державну власність, тим самим порушуючи встановлені міжнародними морськими конвенціями заборони щодо здійснення таких дій.

Слід також звернути увагу на доцільність визначення предметом піратського нападу саме річкового судна. Адже не зовсім зрозумілою, на нашу думку, є необхідність визначення законодавцем такого класу суден предметом саме для злочину, передбаченого ст. 446 «Піратство» КК України. Якщо під час розроблення цієї норми малося на увазі судно класу «ріка-море», то, як відомо, такий клас суден призначений лише для каботажного плавання, тобто плавання в межах прибережних вод. Таким чином, можна зробити висновок про те, що, беручи до уваги положення ст. 15 Женевської конвенції 1958 року та ст. 101 Конвенції ООН з морського права 1982 року, у яких зазначається, що піратство може бути вчинене лише у відкритому морі або за межами юрисдикції будь-якої держави, а також відповідно до ст. 3 р. 2 ч. 2 Конвенції ООН з морського права, де встановлюється протяжність територіального моря в розмірі 12 морських миль, річкове судно не може бути предметом цього злочину із-за своїх конструктивних особливостей і неможливості безпечного функціонування як транспортного засобу в зазначених природних середовищах. Тому пропонуємо виключити з ч. 1 ст. 446 «Піратство»

КК України словосполучення «...морського чи річкового...», як обов'язкову ознаку для ідентифікації судна, яке є предметом піратства.

Також виникає питання щодо коректності формулювання «загибель людей» у ч. 2 ст. 446 «Піратство» КК України, так як під цим визначенням здебільшого розуміється загибель двох чи більше осіб [14, с. 1161]. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [15], а ст. 1 «Завдання Кримінального кодексу України» КК України визначає першочерговим завданням вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність саме забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина [16]. Тобто, саме життя та здоров'я людини є найвищими соціальними цінностями, які поставлені під кримінально-правову охорону в Україні. Враховуючи зазначене, пропонується в ч. 2 ст. 446 «Піратство» КК України формулювання «загибель людей» замінити на формулювання «загибель однієї або декількох осіб». Це повною мірою буде відповідати ст. 3 Конституції України, у якій зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Що стосується визначення «інші тяжкі наслідки», яке міститься в ч. 2 ст. 446 КК України, то на сучасному етапі розвитку теорії кримінального права, незважаючи на те, що воно застосовується більше, ніж у 108 статтях Особливої частини Кримінального кодексу України, вітчизняне законодавство про кримінальну відповідальність не містить єдиного формулювання цього визначення.

Проте частково зазначену невизначеність усунуто, оскільки роз'яснення Пленум Верховного Суду України дав, в яких подано визначення деяких оціночних понять, зокрема «інших тяжких наслідків».

Так, під «іншими тяжкими наслідками» розуміють заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній або кільком особам, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом та більше особам (абзац 3 п. 7 постанови від 2 липня 1976 року № 4 Пленуму Верховного Суду України (з подальшими змінами) «Про питання, що виникли в судовій практиці в справах про знищення та пошкодження державного та колективного

майна шляхом підпалу або внаслідок порушення правил пожежної безпеки»); у другому роз'ясненні ВС України «іншими тяжкими наслідками» також визнаються заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній або кільком особам, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам (п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 10 жовтня 1982 року «Про судову практику в справах, які пов'язані з порушенням вимог законодавства про охорону праці») [17, с. 87].

Таким чином, для визначення змісту поняття «інші тяжкі наслідки» (якщо вони виражені в заподіянні фізичної шкоди), які найчастіше використовує законодавець, встановлюючи наслідки в складі конкретних злочинних діянь, усе ж таки необхідно виходити з того, що цим поняттям охоплюються заподіяння: 1) тяжких тілесних ушкоджень одній або кільком особам; 2) середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам. Заподіяння легких тілесних ушкоджень не можуть вважатися «іншими тяжкими наслідками», тому що в більшості цих злочинів психічне ставлення до тяжких наслідків може бути лише необережним, а, як відомо, заподіяння легких тілесних ушкоджень з необережності не тягне за собою кримінальної відповідальності.

Аналіз законодавчого визначення поняття «інші тяжкі наслідки», а також наведених вище роз'яснень постанов Пленуму Верховного Суду України також свідчить про те, що до них слід відносити і значну майнову шкоду. Те, що майнова шкода є значною, а інші наслідки – тяжкими, визначається з урахуванням вартості майна, затрат на відвернення загрози чи ліквідацію збитків, кількості осіб, які потерпіли внаслідок вчинення злочину, характеру і розміру заподіяної їм матеріальної, моральної та іншої шкоди тощо.

Враховуючи зазначене, пропонуємо під «іншими тяжкими наслідками» при аналізі складу злочину, передбаченого ст. 446 «Піратство» КК України, розуміти необережне вбивство, доведення до самогубства, спричинення тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень одній або декільком особам, масштабне руйнування чи знищення природного середовища, створення загрози суспільній безпеці та безпеці міжнародних відносин. Якщо ж указані наслідки полягають у

спричинені матеріальних збитків, то вони вважаються такими, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподаткований мінімум доходу громадян, узагальнене визначення та зміст яких слід було б пропонувати до формулювання у примітці до статті «Поняття злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» XX-го розділу «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК України.

Виходячи з цього, пропонується викласти ч. 2 ст. 446 КК України в такій редакції: «Ті самі діяння, якщо вони вчинені повторно або спричинили загибель однієї чи декількох осіб, або інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна».

Окремо також вважаємо за необхідне розглянути можливість формулювання спеціальної підстави звільнення від кримінальної відповідальності. Адже одним із багатьох видів заохочення в кримінальному праві є стимулювання позитивної поведінки винної особи, тобто її незлочинної діяльності (чи бездіяльності), що відбувається після того, коли певне вчинене такою особою діяння буде містити ознаки складу закінченого злочину. Як зазначає П.Л.Фріс, звільнення від кримінальної відповідальності є актом гуманності держави, який постановляється судом і полягає у відмові від кримінального переслідування особи, яка вчинила злочин, притягнення її до кримінальної відповідальності, від накладання на неї обов'язку дати відповідь за свою поведінку і вжити примусові заходи (покарання), адекватні ступеню суспільної небезпечності вчиненого порушення [18, с. 333]. Мається на увазі, що навіть у подібній ситуації, але за наявності визначених законом підстав та умов, така особа може, а іноді і повинна бути звільнена від кримінальної відповідальності. Норми чинного КК України, які регламентують зазначене, у науці кримінального права об'єднуються в окремі інститути – інститути звільнення від кримінальної відповідальності.

Звільнення в етимологічному розумінні – позбавлення чогось, що вже є, або можливості щось зробити у майбутньому [10, с. 54]. Вчені-юристи формулюють цю дефініцію дещо по-різному: як передбачену

законом відмову від застосування до особи, яка вчинила злочин, обмежень її прав та свобод, визначених у КК України [19, с. 58], або як форму дострокового і повного припинення кримінально-правових відносин, що відбувається у випадках досягнення певних бажаних державою завдань без реалізації при цьому кримінальної відповідальності особи [20, с. 31], або як передбачений законом правовий наслідок злочину, який полягає у відмові держави від засудження особи, що вчинила злочин, і від застосування до цієї особи тих кримінально-правових заходів, які могли бути покладені на неї у зв'язку з її засудженням [21, с. 20].

Верховний Суд України визначив звільнення від кримінальної відповідальності як відмову держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених КК України, та в порядку, встановленому КПК України (п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності») [22]. У межах розгляду зазначеної статті, на нашу думку, використання саме цього визначення є найбільш прийнятним як з погляду його змістового наповнення, так і нормативно-правового закріплення. Вважаємо, що застосування саме інституту звільнення від кримінальної відповідальності за участь у вчиненні суспільно небезпечного діяння, відповідальність за яке передбачена ст. 446 «Піратство» КК України, може стати ефективним інструментарієм уповноважених державних органів України в процесі протидії піратству.

Проаналізувавши зазначене пропонуємо внести зміни до ст. 446 «Піратство» КК України, доповнивши її частиною третьою в такій редакції: «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора чи керівника, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно заявила органам державної влади про участь у піратстві та активно сприяла його розкриттю».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зрозуміло,

Україну ще не можна вважати державою, яка страждає від піратства, але слід зауважити, що загроза нападів піратів збільшується і від них з кожним днем потерпає все більше і більше громадян України – членів екіпажів іноземних суден. Проте, На основі проведеного аналізу вітчизняної норми про кримінальну відповідальність за піратство та з метою удосконалення законодавства України у сфері протидії піратству, пропонуємо викласти ст. 446 «Піратство» у такій редакції:

1. Піратство, тобто використання з метою одержання матеріальної винагороди або іншої особистої вигоди судна або літального апарату за межами територіального моря будь-якої держави чи повітряного простору над ним для захоплення іншого судна, застосування насильства, пограбування або інших злочинних дій щодо екіпажу чи пасажирів такого судна, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна.

2. Ті самі діяння, якщо вони вчинені повторно або спричинили загибель однієї чи декількох осіб, або інші тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

3. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора чи керівника, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно заявила до органів державної влади про участь у піратстві та активно сприяла його розкриттю.

Також слід зазначити, що піратство відноситься до злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що підкреслює його велику суспільну небезпечність. А це у свою чергу формує необхідність проведення досліджень юридичних ознак зазначеного злочину з метою приведення національних норм до вимог ратифікованих Україною міжнародних нормативно-правових актів, що, у свою чергу, видається одним із пріоритетних напрямів подальших наукових розробок у сфері удосконалення вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 47.
2. Хавронюк М.І. Озброєність і вчинення нападів, як специфічні ознаки банди / М.І.Хавронюк // Науковий вісник Дніпропетровського інституту МВС України. – 2000. – № 2. – с. 76-79
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С.Шемшученка. – К. : ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
4. Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 року. Ратифікована Законом України від 3 червня 1999 року № 728-XIV (728-14) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 254.
5. Марчук В.М. Основні поняття та категорії права : навч. посіб. / В.М.Марчук, Л.В.Ніколаєва. – К. : Істина, 2001. – 144 с.
6. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : моногр. / М.В.Сенаторов. – Х. : Право, 2006. – 221 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С.С.Яценко. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.
8. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. – Т. 2 / укл.: В.В.Яременко, О.М.Сліпущко. – К. : Аконіт, 2000. – 438 с.
9. Словник основних термінів у сфері боротьби з тероризмом / В.Ф.Антипенко, В.П.Варганов, М.А.Качур та ін. – К. : СБ України, 2006. – 144 с.
10. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. – Т. 3 / укл.: В.В.Яременко, О.М.Сліпущко. – К. : Аконіт, 2000. – 432 с.
11. Бантишев О.Ф. Актуальні проблеми протидії піратству на сучасному етапі / О.Ф.Бантишев, М.М.Гуменюк // Вісник Харківського національного університету. Серія: Право. – 2008. – № 819. – С. 66-71.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К. : Канон, А.С.К., 2001. – С. 1104.
13. Гуменюк М.М. Місце вчинення піратства, як складовий елемент об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 446 КК України «Піратство» / М.М.Гуменюк, С.І.Марко // Митна справа: наук.-аналіт. журн. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2011. – № 4 (76). – С. 85-90.
14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К. : Юридична думка, 2008. – С. 1216.
15. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996. – № 30. – Ст. 144.
16. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341 // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 47.

17. Постанови Пленуму Верховного суду у кримінальних справах. – К. : Видавн. дім «Скіф», 2006. – 472 с.

18. Фріс П.Л. Кримінальне право України : Загальна частина : підруч. для студ. вищих навч. закладів. – 2-ге вид., доповн. і перероб. / П.Л.Фріс. – К. : Атіка, 2009. – 512 с.

19. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності : моногр. / Ю.В.Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.

20. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям : моногр. / О.О.Житний. – Х. ; Національний університет внутрішніх справ, 2004. – 151 с.

21. Ковідіті О.Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності (за нормами Загальної частини КК України) : навч. посіб. / О.Ф.Ковідіті. – Сімферополь : Квадранал, 2005. – 224 с.

22. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності».

Анотація

Гуменюк М.М. Кримінально-правовий аналіз вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 446 «Піратство» Кримінального кодексу України. – Стаття.

У статті здійснено кримінально-правовий аналіз ст. 446 «Піратство» КК України, визначені проблемні питання кримінально-правової кваліфікації зазначеного злочину та сформульовано пропозиції щодо покращання законодавчого регламентування протидії цьому суспільно-небезпечному діянню.

Ключові слова: піратство, піратські напади, захоплення судна, безпека міжнародного судноплавства.

Аннотация

Гуменюк М.Н. Уголовно-правовой анализ отечественного законодательства об уголовной ответственности за совершения преступления, предусмотренного ст. 446 «Пиратство» Уголовного кодекса Украины. – Статья.

В статье проведен уголовно-правовой анализ ст. 446 «Пиратство» Уголовного кодекса Украины, определены проблемные вопросы уголовно-правовой квалификации указанного преступления и сформулированы предложения по улучшению законодательной регламентации противодействия этому общественно-опасному деянию.

Ключевые слова: пиратство, пиратские нападения, захват судна, безопасность международного судоходства.

Summary

Gumenjuk M. Criminal and legal analysis of the national legislation on criminal responsibility for committing a crime specified in the article 446 «Piracy» of the Criminal Code of Ukraine. – Article.

The article deals with criminal and legal analysis of the article 446 «Piracy» of the Criminal Code of Ukraine. Problem issues of criminal and legal qualification of the mentioned crime are defined. Proposals to improve legal counteraction to this socially dangerous act are formulated.

Key words: piracy, pirate attacks, hijacking of a ship, danger of international navigation.

